

TİHV
TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI

ULUSAL ÖNLEME MEKANİZMASI

2017 Yılı Değerlendirme Raporu

Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları 117

Ankara, Aralık, 2017

TIHV
TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI

ULUSAL ÖNLEME MEKANİZMASI

2017 Yılı Değerlendirme Raporu

Ankara, Aralık, 2017

Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları 117

Türkiye İnsan Hakları Vakfı

Mithatpaşa Caddesi No: 49/11 6. Kat 06420 Kızılay/Ankara

Telefon/Faks: +90 (312) 310 66 36 +90 (312) 310 64 63

E-posta: tihv@tihv.org.tr

Web: tihv.org.tr

EMBASSY OF SWEDEN

Ankara

NORWEGIAN EMBASSY

Bu belgede geçen görüş ve düşüncelerden sadece Türkiye İnsan Hakları Vakfı sorumludur.

Giriş

Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), Birleşmiş Milletler (BM) İşkenceye Karşı Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokolün (Protokol) onaylanması ve sonraki süreçte yürütülen çalışmalarda ulusal önleme mekanizmasının hayata geçmesinin önemi konusunda “İşkenceyi Önlemede Ortak Akıl¹” ve “Ulusal Önleme Mekanizmaları “Türkiye İnsan Hakları Kurumu” Türkiye için Uygun Bir Model mi?²” araştırmalarını yayınlamıştır. 2013 yılından itibaren etkin ulusal önleme mekanizmasının kurulması amacı kapsamında ile ilgili gelinen aşamayı temsilen ilgili uluslararası standartlar gözetilerek değerlendirme raporu hazırlanmıştır³.

Bu çalışma da İhtiyari Protokolün uygulanmasının periyodik olarak izlenmesi amacı kapsamında 2016 yılı Aralık ayından 2017 yılı Aralık ayına kadar süren bir yıllık sürecin değerlendirilmesini içermektedir.

18 Aralık 2002’de BM Genel Kurulu tarafından oylanıp, yürürlük koşulunun gerçekleştiği 22 Haziran 2006 tarihinde yürürlüğe giren Protokole 10 Aralık 2017 tarihi itibarıyla 87 Devlet taraftır⁴. Protokol’ün amacını oluşturan “*insanların özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı mekânlara bağımsız uluslararası ve ulusal organlar tarafından gerçekleştirilecek bir düzenli ziyaretler sistemi kurmak*” ilkesi izlenerek Türkiye’nin 27 Ekim 2012 tarihine kadar kurması zorunlu olan ulusal önleme mekanizması işlevi adına faaliyetleri bu çalışma kapsamında değerlendirilmektedir. Bu kapsamda işkencenin önlenmesi perspektifiyle, alıkonulma yerlerine haberli/habersiz ziyaretler yapmak üzere fonksiyonel, yapısal ve personel rejimi açısından bağımsız; finansal ve insan kaynağı açısından yeterliliği sağlanmış; yetkileriyle alıkonulma yerlerine erişim güvenceleri iç hukukta anayasal ya da yasal olarak belirlenmiş ulusal önleme mekanizmasının kurulup kurulmadığı değerlendirme konusu edilmektedir.

Daha önceki raporlarımızda da yer verildiği üzere 28 Ocak 2014 tarihinde yürürlüğe giren Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile ulusal önleme mekanizması olarak Türkiye İnsan Hakları Kurumunun (TİHK) belirlendiği Resmi Gazetede yayımlanmıştır⁵. Paris İlkeleri ve Protokol düzenlemeleri, yanı sıra ilgili sivil toplum örgütleri ile uluslararası toplum ve dahi kamu temsilcilerinin değerlendirmelerine ve TİHK’in bir ulusal insan hakları kurumu sıfatıyla yapısal ve işlevsel olarak görev üstlenemeyeceğine yönelik tespitlere rağmen TİHK, ulusal önleme mekanizması olarak belirlenmiştir. 2016 yılı itibarıyla TİHK’in de sahneden çekilmesine tanıklık edilmiştir. Önce dönemin Başbakan Yardımcısı ve Hükümet Sözcüsü Numan Kurtulmuş, 11 Ocak 2016 tarihinde gerçekleştirilen Bakanlar Kurulu toplantısında gündemlerinde olan “*Türkiye İnsan*

1 ALTIPARMAK, Kerem; ÜÇPINAR, Hülya, TİHV Yayınları, Ankara, Mayıs 2008 <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/altipar/Yayinlar/Iskenceyi%20Onlemede%20Ortak%20Akil.pdf>

2 ÜÇPINAR, Hülya: TİHV Yayınları, Ankara, Eylül 2012

3 Değerlendirme Raporları için bkz: <http://tihv.org.tr/yayinlar-2/>

4 <http://www.apc.ch/en/opcat-database/>

5 <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/01/20140128-4.htm>

Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun kurulması" hakkındaki kararlarını basınla paylaşmıştır. 20 Nisan 2016 tarihli Resmi Gazetede de 6701 sayılı Kanun ile de Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) kurulmuştur ve TİHK ilga edilmiştir⁶.

2016 Değerlendirme Raporunu "bu kadar yoğun hak ihlallerinin yaşandığı bir yılda ulusal insan hakları kurumu ile ulusal önleme mekanizması yokluğu dahası bu konudaki gayri ciddi yaklaşım 2017 Değerlendirme Raporu için şimdiden hangi sözün söylenebileceğini de ortaya çıkarmaktadır" demek suretiyle başlamıştık. Ne yazık ki bu değerlendirme raporu bu tahmini sadece doğrulamıştır.

Bu çalışmada sadece ulusal önleme mekanizması üzerinden bir okuma yapılmaya çalışılacaktır. Ayrımcılık yasağı üzerinden değerlendirme için Kaos GL ve Pembe Hayat'ın izleme raporu, Kurumun niteliği yönünden önemli belirlemelere sahiptir⁷. Aşağıda öncelikle TİHEK Yasasına yönelik değerlendirmemiz hatırlatılacak ve yıl içinde çıkan Uygulama Yönetmeliklerine dair görüşlerimize yer verilecektir. Daha sonra TİHEK olarak gerçekleştirilen faaliyetler konu edilmeye çalışılacaktır.

1. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Mevzuatı⁸

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Türkiye'nin güneydoğusundaki insan hakları durumuna ilişkin Şubat 2017 tarihli raporunda "Uluslararası standartlara tam anlamıyla uyan ulusal bir insan hakları kurumu ile, uygun olduğu şekilde, İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme Seçmeli Protokolü kapsamında Önleyici bir Ulusal Mekanizma kurulması için gerekli yasal, yapısal ve diğer koşulları yaratınız" önerisini Devlete hala sunmaktadır⁹. 2015 ve 2016 yılı Değerlendirmelerimizde yer verdiğimiz üzere SPT, TİHK'in ulusal önleme mekanizması olarak bildirilmesini müteakip 06-09 Ekim 2015 tarihleri arasında ziyaret gerçekleştirmişti. Bu ziyaret sonucuna ilişkin rapor henüz kamuya paylaşılmadığı gibi 14 Temmuz 2016 tarihinden beri Türkiye Cumhuriyetinden cevap beklenmektedir¹⁰. Ancak TİHEK'in Avrupa Ulusal İnsan Hakları Kurumları Ağına üye olduğu ve 19 Aralık 2017 tarihi itibarıyla da "TİHK'in AB ortaklık sürecindeki fasılların gereğini yerine getirmek üzere lağvedildiğini" bildirdiği görülmüştür¹¹.

TİHEK Kuruluş Kanunu, Kurumu, yapısal olarak Kurul ve Başkandan oluşmaktadır. 11 kişilik kurulun 8 üyesi bakanlar kurulu, üç üyesi ise cumhurbaşkanı tarafından seçilmektedir. Üyelerin bağımsızlığının sağlanması yönünde hiçbir güvence içermeyen Kanun Kurul başkanının tek hakim olduğu ve bu anlamda süresi bile belli olmayan

6 <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160420.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160420.htm>

7 Rapor için bkz: <http://www.pembehayat.org/dosya/tihek.pdf>

8 Bu Raporun EK bölümünde ilgili mevzuatı bulabilirsiniz.

9 http://www.ohchr.org/Documents/Countries/TR/OHCHR_South-East_Turkey2015-2016_TURK.pdf

10 http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/CountryVisits.aspx?SortOrder=Chronological

11 <http://ennhri.org/Human-Rights-and-Equality-Institution-of-Turkey>

nitelikte, çağrı ile toplanma usulü öngörmektedir. Bunun gibi mevcut TİHK kanunundaki eksik niteliği her zaman ifade edilen üyelik teminatı bile kaldırılmaktadır. “Hizmet birimleri” ile “Bürolar” düzeyinde örgütleneceği anlaşılan Kurumda bu yapılara Başkanın görevleri tanımlanırken yer verilmektedir. Bu yapılar açısından fonksiyonel ve organizasyonel bağımsızlık yönünden yasal bir güvence mevcut değildir. Bu birimlerin çalışma usullerinin ve Kurumda çalışacak uzmanların çalışma esasları yönünden Yönetmelik atfı mevcuttur.

Kanunun bazı maddelerin iptali için Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri Engin Altay, Levent Gök ve Özgür Özel ile birlikte 122 milletvekili Anayasa Mahkemesine başvurmuştur¹². Özellikle Kurumun yapısına ilişkin 10. maddenin değerlendirmesini yapan Anayasa Mahkemesi başvurunun reddine, Paris Prensipleri ve Protokol gereklerini tamamiyle dışarıda bırakarak, aşağıdaki gibi 15 Kasım 2017 tarihinde karar vermiştir¹³:

“1. İptal Taleplerinin Gerekçesi

22. Dava dilekçesinde özetle, 6701 sayılı Kanun’un Paris prensiplerinde yer alan bağımsızlık, mali özerklik ve çoğulculuk gibi çok önemli ilkelere tatmin edici düzeyde yer vermeyerek amaçlanan hukuki menfaati sağlamaktan oldukça uzak, göstermelik bir kanun olarak düzenlendiği, yürütme tarafından Kurul üyelerinin belirlenmesinin ve birden fazla seçilmelerine imkân verilmesinin Kurul üyelerini, hiyerarşik olmasa da organik olarak yürütmeye karşı bağımlı kılacağı, Başbakan veya görevlendireceği bakanın onayı ile bir üyenin görevine son verilmesinin üyelerin yürütmeye bağlanması anlamına geleceği, bu nedenlerle bağımsız ve tarafsız olmayan, yürütme tarafından şekillendirilen Kurulun kişilerin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette bizzat kendisinin sınırlayacağı belirtilerek kuralların Anayasa’nın 2., 5. ve 90. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

2. Anayasa’ya Aykırılık Sorunu

23. 6216 sayılı Kanun’un 43. maddesi uyarınca kurallar ilgisi nedeniyle Anayasa’nın 7. ve 123. maddeleri yönünden de incelenmiştir.

24. Kurumun karar organı olan Kurulun üyelerinin seçimine ilişkin usul ve esasları düzenleyen Kanun’un 10. maddesinin (2) numaralı fıkrasının iptali istenen ikinci cümlesinde, Kurulun sekiz üyesinin Bakanlar Kurulu, üç üyesinin Cumhurbaşkanı

12 Dava dilekçesinde Kanununun 7. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (a) ve (b) bentlerinin, 10. maddesinin; (2) numaralı fıkrasının ikinci ve üçüncü cümlelerinin, (8) numaralı fıkrasının sonunda yer alan “... *Başbakan veya görevlendireceği bakanın onayıyla...*” ibaresinin, 21. maddesinin (1) numaralı fıkrasının “...*başvuranın iddiasının gerçekliğine ilişkin kuvvetli emarelerin ve karine oluşturan olguların varlığını ortaya koyması halinde...*” bölümünün, Anayasa’nın 2., 5., 10., 13. ve 90. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptallerine ve yürürlüklerinin durdurulmasına karar verilmesi talep edilmiştir.

13 Kararın tümü için bkz: <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/cf523e57-2938-4ea2-88ec-758a305f7f98?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>

tarafından seçileceği belirtilmiş; üçüncü cümlesinde ise Bakanlar Kurulunun bir üyeyi, Yükseköğretim Kurulu tarafından insan hakları alanında çalışmalar yapan öğretim üyelerinden önerilecek iki aday arasından; yedi üyeyi ise insan hakları alanında çalışmalar yapan sivil toplum kuruluşları, sendikalar, sosyal ve mesleki kuruluşlar, akademisyenler, avukatlar, görsel ve yazılı basın mensupları ve alan uzmanlarının göstereceği adaylar veya üyelik başvurusu yapanlar arasından seçeceği hükme bağlanmıştır.

25. Kanun'un 10. maddesinin (8) numaralı fıkrasında ise başkan, ikinci başkan ve üyelerin süreleri dolmadan herhangi bir nedenle görevlerine son verilmemesi esas olmakla birlikte aynı fıkrada yedi bentte sayılan, üyenin seçilmesi için gerekli şartları taşımaması ya da sonradan kaybetmesi, Kurul kararlarını süresi içinde imzalamaması, Kurul tarafından kabul edilebilir mazereti olmaksızın bir takvim yılı içinde toplam beş Kurul toplantısına katılmaması, ağır hastalık veya engellilik nedeniyle iş göremeyeceğinin sağlık kurulu raporuyla belgelenmesi, görevi ile ilgili olarak işlediği suçlardan dolayı hakkında verilen mahkûmiyet kararının kesinleşmesi, geçici iş göremezlik hâlinin üç aydan fazla sürmesi, 14.7.1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 48. maddesinin birinci fıkrasının (A) bendinin (5) numaralı alt bendinde belirtilen suçlardan mahkûm edilip de cezanın infazına fiilen başlanması hâllerinin Kurul tarafından tespiti üzerine dava konusu kural gereği *"Başbakan veya görevlendireceği bakanın onayıyla"* üyelik görevine son verileceği hüküm altına alınmıştır.

26. Anayasa'nın 7. maddesinde, yasama yetkisinin Türk milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisine ait olduğu ve bu yetkinin devredilemeyeceği belirtilmiştir. Yasama yetkisinin genelliği ilkesi uyarınca kanun koyucunun Anayasa'ya aykırı olmamak kaydıyla her konuyu kanunla düzenleyebileceği kuşkusuzdur. Yasama yetkisinin devredilmezliği ilkesi gereğince de bir konuya ilişkin temel ilkelerin kanun koyucu tarafından belirlenmesi, çerçevenin çizilmesi, sınırsız ve belirsiz bir alanın yürütmenin düzenlemesine bırakılmaması gerekir.

27. Anayasa'nın 123. maddesinde de *"İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir. /İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır. /Kamu tüzelkişiliği, ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur."* denilmiştir.

28. Kanun'un 8. maddesinde; Kurumun bu Kanun'la ve diğer mevzuatla verilen görevleri yerine getirmek ve yetkileri kullanmak üzere kurulduğu, idari ve mali özerkliğe sahip, özel bütçeli ve kamu tüzel kişiliğini haiz, Başbakanlıkla ilişkili bir kurum olduğu belirtilmiştir. Türk idari teşkilatı içinde yer alan ilişkili kuruluşlar kamudaki bazı alanları düzenlemek ve korumak amacıyla kurulan, kamu tüzel kişiliğine sahip, kararları hiyerarşik açıdan denetime tabi olmayan, üyeleri bağımsız, yönetimleri idari ve mali açıdan özerk olan kuruluşlardır.

29. Kanun'un 10. maddesinin (1) numaralı fıkrasında da Kurulun görev ve yetkilerini bağımsız olarak yerine getireceği ve kullanacağı, görev alanına giren konularla hiçbir organ, makam, merci veya kişinin Kurula emir ve talimat veremeyeceği, tavsiye ve telkinde bulunamayacağı belirtilmiştir.

30. İnsan haklarını koruma ve geliştirme amacı doğrultusunda yasal düzenlemeler yaparak ilgili kuruluşları kurmak, özerkliğin kapsamını, görev ve yetkileri ile işlevlerini belirlemek konularında anayasal sınırlar içinde kanun koyucunun takdir yetkisi bulunmaktadır. Bu durumda anayasal bir kural da bulunmadığından Kurumun karar organı olan Kurulun oluşumu ile üyelerinin seçimine ilişkin usul ve esasların, üyelerin süreleri dolmadan görevlerine hangi hâllerde ve nasıl son verileceğinin belirlenmesi de anayasal sınırlar içinde kanun koyucunun sahip olduğu takdir yetkisi kapsamındadır.

31. Kanun'un 10. maddesinin (4) numaralı fıkrasında; Kurumun görev alanındaki konularda bilgi ve deneyim sahibi olmak, 657 sayılı Kanun'da belirtilen nitelikleri taşımak, herhangi bir siyasi partinin yönetim ve denetim organlarında görevli veya yetkili bulunmamak, en az dört yıllık lisans düzeyinde yükseköğrenim görmüş olmak, kamu kurum ve kuruluşlarında, uluslararası kuruluşlarda, sivil toplum kuruluşlarında veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarında ya da özel sektörde toplamda en az on yıl çalışmış olmak kaydıyla Kurul üyeliğine aday gösterilebileceği ya da doğrudan üyelik başvurusu yapılabileceği belirtilmektedir. Böylece Kurul üyeliğine seçilebilmek için belirli nitelikler aranmak suretiyle seçilme şartları objektif olarak tespit edilmiştir. Ayrıca Bakanlar Kurulunun seçeceği üyelerin toplumun farklı kesimlerinden gelmelerine imkân sağlanarak Kurul üyelerinin oluşumunda çoğulcu bir yaklaşım gözetilmiştir. Bunun yanında Kurul üyeliğine son verilme hâlleri de Kanun'un 10. maddesinin (8) numaralı fıkrasında tek tek belirtilmiş ve bu hâllerin Kurul tarafından tespit edilmesi üzerine Başbakan veya görevlendireceği bakanın onayıyla üyeliğe son verileceği belirtilmiştir.

32. Bu bağlamda Kurul üyeliğine seçilmek ve istisna olarak tespit edilen hâllerde üyeliğin son bulması için gerekli şartlar objektif, somut, anlaşılır ve açıktır. Kurul üyeliğine seçilmede tanınan takdir yetkisi Cumhurbaşkanlığı ve Bakanlar Kurulu tarafından bu şartlar çerçevesinde kullanılabilirliğinden ve üyeliğin son bulmasında Başbakan veya görevlendireceği bakanın onayı bir takdir hakkı da içermediğinden Kurul üyelerinin yürütmeye bağlanarak tarafsızlıklarını ve bağımsızlıklarını yitireceği söylenemez.

33. Açıklanan nedenlerle kurallar Anayasa'nın 2., 7. ve 123. maddelerine aykırı değildir. İptal talebinin reddi gerekir.

34. Kuralların Anayasa'nın 5. ve 90. maddeleriyle ilgisi görülmemiştir.”

İnsan Hakları ve Eşitlik Uzmanlığı Yönetmeliği 11 Kasım 2017 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmıştır¹⁴; Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ise 24 Kasım 2017 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanmış ve yürürlüğe girmiştir¹⁵.

Uzmanlar ve yardımcılarının işe alınması, çalışma ve esasları yönünden, tipik memur rejimi içindeki istihdam biçimini düzenleyen Yönetmelik, Kurumun görevleri yönünden amire karşı ve Kurula karşı sorumlu olarak tanımlanmış, görevlerini yerine getirirken bağımsızlık güvencelerinden faydalanamayacakları da görülmüştür.

Uygulama Yönetmeliği ise Kanunda yer almayan ve kanunu da aşan bir şekilde düzenleme getirmektedir. Yine tanımlanmadığı haliyle Ulusal Önleme Mekanizması Hizmet Birimi şeklinde atıflar vardır. Kurumun ulusal önleme mekanizması olarak görevlerine ilişkin bölüm ayrılmış olan yönetmelikte haberli veya habersiz düzenli ziyaret, mevzuat incelemesi, rapor hazırlama ve tavsiyede bulunma şeklinde görevler maddelenmiştir. Mekanizmanın dayandığı temel ilkeler faslında ise “insan hakları temelli yaklaşım çerçevesinde; bağımsızlık, tarafsızlık, dürüstlük, eşitlik ve farklılıklara saygı, kanunlara ve tarafı olunan insan hakları sözleşme ve protokollerine uygunluk, bütüncül ve çoğulcu yaklaşım, ölçülülük, yetkinin kötüye kullanılmaması, şeffaflık ve hesap verilebilirlik, mahremiyete saygı ve kişisel verilen korunması, kazanılmış hakların korunması, dinlenilme hakkı, makul sürede, geciktirmeksizin karar verme gibi ilkeleri esas alır” şeklinde bir düzenleme yapılmış “tüm kamu kurum ve kuruluşları ile görevlilerin yardım ve kolaylık göstermek zorunda olduğunu” ifade ederek ziyaretlerin ne şekilde gerçekleştirileceği düzenlenmiştir. İşkence gibi akut durumlarda müdahale edilmesi beklenen ya da işkencenin önlenmesi amacına özgülünmüş ziyaretin gerçekleşmesini hedefleyecek bir Kurumda “Haberli/habersiz ziyaretlerin hangi sıklıkla gerçekleştirileceği Başkanın teklifi üzerine, Kurul tarafından yıllık olarak karara bağlanır” şeklinde bir hükmün mevcudiyeti hangi ilkeye göre çalışılacağı temel alınırsa alınsın ulusal önleme mekanizması felsefesini zaten görmeyen bir niteliktedir.

Anayasal/Yasal olarak güvence altına alınmadan ve esasları da kurulmadan ulusal önleme mekanizması adının bir Kuruma verilmesinin onu yapısal ve fonksiyonel anlamada bağımsız ve güvenceli kılmayacağından bu Yönetmelik ile düzenlenen usuller; Başkan merkezli, yürütmeden bağışık tutulması da Anayasa Mahkemesi tarafından gerekli görülmemeyen bir kurumun niteliği yönünden Protokol’le bağdaşır olmadığını ortaya koymaktadır.

14 <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/11/20171111-1.htm>

15 <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/11/20171124.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/11/20171124.htm>

2. Faaliyetler

Kuruluş Kanunu ile faaliyete geçmesi beklenecek olan Kurum üyeleri 16 Mart 2017 tarihli Resmi Gazetede yer alan 27 Şubat 2017 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile atanmıştır¹⁶. Dolayısıyla bu tarihe kadar resmen ve fiilen hiçbir faaliyette bulunmanın zemini yoktur. Bu atama kararında bir insan hakları kurumu üyelerinde aranacak özellikler yönünden hiçbir standartın gözetilmediği dahası bu tercihlerin neye dayalı olarak yapıldığının açıklanmadığı görülmektedir. Kurum başkanı ve ikinci başkanı ile sekiz üyesi erkek olan Kurulun tek kadın üyesi vardır. Üyelerin profesyonel özelliklerinin Paris İlkeleri ile uyumlu insan hakları kurumununun fonksiyonlarıyla nasıl bir ilgisi olduğu da halen bilinmemektedir.

Kurumun halen tihek uzantılı aktif bir web sitesi yoktur. Halen demo yazılımın kullanıldığı bir web sitesi mevcuttur. TİHEK twitter hesabında gerçekleştirilen bürokratik ziyaretleri ve bir kısım günlerde yayınlanan kurum açıklamalarını yayınlamakla TİHEK'e erişim değil ancak basın odası işlevi görmektedir. Dolayısıyla faaliyetleri yönünden bilgi edinilememektedir.

19 Temmuz 2017 tarihinde milletvekili Veli Ağbaba tarafından "Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun bir yılı aşkın süredir vatandaşların başvurularını almaması ya da işleme koymamasının nedenleri nelerdir? İnsan hakları ihlalleri, ayrımcılık yasağı ihlalleri, işkence ve kötü muamele konularında başvuruları inceleyerek karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmekle görevli bu kurumun asli yükümlülüklerini yerine getirmemesi hükümetinizin bir talebi midir? Değilse, Bakanlar Kurulu ve Cumhurbaşkanlığı tarafından atanan kurum üyelerinin görevlerini yapmaması konusunda hükümetinizin bir çalışması var mıdır? 20 Temmuz 2016 tarihinden bu yana süren Olağanüstü Hal altında, yüz bini aşkın insanın kamu görevlerinden ihraç edildiği, cezaevlerinden işkence ve kötü muamele iddialarının yükseldiği bir dönemde, tam da bu konuları araştırarak inceleme yapma ve karar verme görevleri bulunan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun başvuru almıyor oluşu, TBMM ve kamuoyuna bilgi verilmeden kapatıldığı anlamına mı gelmektedir?" şeklinde soru önergesi sunulmuş ancak Başbakanlık tarafından yanıtlanmamıştır¹⁷. Yine 2017 yılı bütçe görüşmelerinde Meral Daniş Beştaş tarafından grup adına söz alınan mecliste TİHEK'e ayrılan bütçe yönünden şu soruları sormuştur "Sayıştay tarafından bütçeye ilişkin tespitler yapılmış. Kurumun 2016 yılı bütçesi 5 milyon 957 binmiş, gelir ve ödenek öngörülmüş. Yıl içinde 6 milyon 467 bin ödenek alınmış, bunun 4 milyon 116 bin 845 TL'si tenkis edilmiş çünkü çalışmamış, hiçbir şey yapmamış. Hani Türkiye'de hiç hak ihlali yok, her şey güllük gülistanlık ya... Ama yine de bir harcamaları var, 2 milyon 350 bin 154 lira. Bu bütçeyi nereye harcadınız?"¹⁸.

16 <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/03/20170316-31.pdf>

17 Soru önergesi için bkz. <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-15494s.pdf>

18 <http://www.jinnews.com.tr/SIYASET/content/view/71778>

Basında yer alan haberlerde ise TİHEK'in 17 Ekim 2017 günü "ilk faaaliyeti" kapsamında "Rize Valiliğine ve İl Emniyet Müdürlüğüne nezaket ziyaretinde bulunduğu, İl Emniyet Müdürlüğü binasındaki nezarethanelerde, ardından da Rize L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda incelemelerde bulunduğu, daha sonra Trabzon'da Valinin makamında ziyaret edildiği" görülmüştür¹⁹. Antalya'nın Gazipaşa ilçesinde gözaltına alınan 24 yaşındaki Murat Araç isimli gencin Alanya Emniyet Müdürlüğü TEM Şubede intihar ettiğinin ileri sürülmesinin basında yer alması üzerine TİHEK'in heyet oluşturup inceleme yaptığı da yine basında yer alan başka bir faaliyet olarak görülmektedir²⁰.

Bu faaliyetlerin neden ve sonuçları yönünden yapılacak raporlama sonucu etkin bir izleme yapılabileceği için 2018 yılı itibarıyla ancak gerçek bir şekilde tarafımızca değerlendirilebileceği açıktır.

Protokolde, işkencenin önlenmesi perspektifiyle, taraf devletlerin, alıkonulma yerlerine haberli/habersiz ziyaretler yapmak üzere fonksiyonel, yapısal ve personel rejimi açısından bağımsız; finansal ve insan kaynağı açısından yeterliliği sağlanmış; yetkileriyle alıkonulma yerlerine erişim güvenceleri iç hukukta anayasal ya da yasal olarak belirlenmiş ulusal önleme mekanizmalarını kurmaları öngörülmektedir²¹.

İfade edildiği üzere UÖM, Protokol ve Protokol'ün 18/son maddesi gereği Paris İlkeleri ile uyumlu oluşturulmak ve işlev üstlenmek zorundadır. Protokol, nasıl bir ulusal önleme mekanizması oluşturulacağına ilişkin karar verme süreçlerinin tüm aşamalarının şeffaf olmasını; sürecin, konuyla ilgili tüm sivil toplum kuruluşları, demokratik kitle örgütleri, siyasi partiler, vb. yapıları kapsayıcı olmasını gerekli kılmaktadır.

Yine Protokol md. 17, 18/2, 21; Paris İlkeleri md.2 ve 5 ile İÖK Rehber İlkeleri md. 12, 14 gereği, ulusal önleme mekanizmasının yukarıda açıklanan bağımsızlığı açısından gereken asgari standartlara göre herhangi bir Kurum ulusal önleme mekanizması olarak belirlense bile (kuşkusuz yasal olmak şartıyla), o Kuruma karşı özerkliği de yine yasal olarak hüküm altına alınmalıdır.

Ulusal önleme mekanizmasının yasal olarak bağımsızlığı için minimum standartlar, yetki ve sorumlulukların açıkça anayasal ya da yasal düzeyde ortaya konup tanınmasını; üyelerinin görev süresi, görevinin sonlanacağı koşullar, yeniden seçilme koşullarının ulusal önleme mekanizmasının bağımsızlığını gerçekleştirmeye yeter olmasını; mekanizmanın oluşumunun ve görev alanının açıkça anayasal ya da yasal düzeyde tanımlanmasını gerektirmektedir²². Protokolde belirtilen fonksiyonlarını yerine

19 <http://www.haberturk.com/yerel-haberler/haber/13379057-tihek-heyeti-trabzonda>

20 <http://www.haber7.com/antalya/2504040-tihekten-gazipasa-emniyet-mudurlugunde-inceleme>

21 İşkence Önleme Alt Komitesi 15-19 Kasım 2010 tarihinde gerçekleştirdiği 12. oturumunda, CAT/OP/12/5 sayılı ulusal önleme mekanizması Rehberini yayınlamış ve temel ilkeleri belirlemiştir. Rehber ilkeler için bkz.: www2.ohchr.org/english/bodies/cat/.../SPT_Guidelines_NPM_en.doc

22 Paris İlkeleri md. 2, İşkence Önleme Alt Komitesi Ulusal Önleme Mekanizması Rehberi md. 9

getirirken mali ve operasyonel açıdan tam anlamıyla bağımsız olması, etkinliklerinin sorunsuzca sürdürülmesini sağlayacak elverişli bir altyapıya, yeterli mali kaynaklara, kendi personeline ve tesislerine sahip olması gerekmektedir.²³

Sonuç

20 Nisan 2016 tarihinde ilga edilen TİHK'in yerine görevlendirilen TİHEK'in yasa ile görevlendirilmiş olması işlev tartışmasını ortadan kaldırmamaktadır. Geline noktada yapısal, işlevsel ve finansal bağımsızlığı sağlanmadan faaliyette bulunan ilga edilmiş TİHK deneyimi ve henüz faaliyette bulunmayan TİHEK vardır. Bunun gibi, hiçbir yasal ve fiziksel, mali altyapısı yasal güvence altına alınıp, oluşturulmadan TİHEK'in ulusal önleme mekanizması olarak yetkilendirilmesine karar verilmiş olması ziyaret suretiyle işkencenin önlenmesine yönelik bir etkinlik alanı olacağını kabul etmek mümkün gözükmemektedir. Ulusal Önleme mekanizmasının görev tanımı, yetkileri, yapısı, işlevsel bağımsızlığı, hem bütçe hem de insan kaynakları açısından yeterli kaynak aktarımı ve üyelikleri anayasal güvence altında, özel yasalarla belirlenmesi, bu kapsamda üyelerde aranan çeşitli profesyonel nitelikler, nasıl atanacakları, görev süreleri ve dokunulmazlıklarının da açıkça düzenlenmesi ihtiyacı acil olarak çözümlenmelidir. TİHV olarak bağımsız, etkin, gerçekçi, bir ulusal önleme mekanizması kuruluncaya kadar İhtiyari Protokolün uygulanmasını izlemek kapsamında değerlendirmelerimize devam edeceğiz.

EK

TİHEK Ulusal Önleme Mekanizmasına İlişkin Mevzuat

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU KANUNU

Kanun Numarası: 6701

Kabul Tarihi: 6/4/2016

Yayımlandığı R.Gazete: Tarih: 20/4/2016 Sayı: 29690

Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5 Cilt: 57

Amaç ve kapsam

MADDE 1- (1) Bu Kanunun amacı; insan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek ve bu konuda ulusal önleme mekanizması görevini yerine getirmek üzere Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun kurulması, teşkilat, görev ve yetkilerine ilişkin esasların düzenlenmesidir.

23 Paris İlkeleri, md. 5, İşkence Önleme Alt Komitesi Ulusal Önleme Mekanizması Rehberi md. 12

Tanımlar

MADDE 2- (1) Bu Kanunun uygulanmasında;

k) Ulusal önleme mekanizması: İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol hükümleri çerçevesinde kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretler yapmak üzere oluşturulan sistemi,

(...)ifade eder.

Kurumun görevleri

MADDE 9- (1) Kurumun görevleri şunlardır:

(...)

ı) İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol hükümleri çerçevesinde ulusal önleme mekanizması olarak görev yapmak.

i) Özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin ulusal önleme mekanizması kapsamındaki başvurularını incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek.

(...)

Kurulun görev ve yetkileri

MADDE 11- (1) Kurulun görev ve yetkileri şunlardır:

(...)

ç) Özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin ulusal önleme mekanizması kapsamındaki başvurularını ve bu kapsamda resen yürütülen incelemeleri karara bağlamak.

f) Kurum tarafından insan haklarının korunması, ayrımcılıkla mücadele ve ulusal önleme mekanizması görevleri kapsamında yapılan inceleme ve araştırmaları, hazırlanan raporları ve benzeri çalışmaları karara bağlamak

(...)

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU KANUNUNUN UYGULANMASINA İLİŞKİN USUL VE ESASLAR HAKKINDA YÖNETMELİK

R. Gazete Tarih: 24 Kasım 2017 Cuma **Sayı:** 30250

Amaç

MADDE 1 – (1) Bu Yönetmeliğin amacı; Kurum personelinin uyacakları mesleki ve etik ilkeler, komisyonların ve dairelerin oluşumu, çalışma esasları ile Kurulun çalışma

usul ve esasları ve diğer hususlar, Kuruma başvurular ve inceleme usulleri, işleme konulmayacak başvurular, gerekçeli kabul edilemezlik kararları dahil olmak üzere Kurumca verilecek karar türleri ile başvuruya ilişkin diğer usul ve esasları, bilirkişi olarak görev yapacakların nitelikleri ve çalışma esasları, istişare komisyonunun oluşturulması ile merkezde ve illerde yapılacak istişare toplantıları ile ulusal önleme mekanizmasının, özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin buldukları yerlere haberli veya habersiz gerçekleştireceği ziyaretlerle özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin başvurularının incelenmesi ve sonuçlandırılması ile Kurum personeli veya insan hakları ve ayrımcılıkla mücadele eğitimcileri tarafından verilecek insan hakları ve ayrımcılıkla mücadele eğitime ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Kapsam

MADDE 2 – (1) Bu Yönetmelik;

d) Ulusal önleme mekanizmasının, özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin buldukları yerlere haberli veya habersiz gerçekleştireceği ziyaretler ile özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin başvurularının incelenmesine ve sonuçlandırılmasına ilişkin usul ve esasları,

(...) kapsar.

Tanımlar

MADDE 4 – (1) Bu Yönetmelikte geçen;

(...)

f) Başvuru: Ayrımcılık yasağı ihlallerine ilişkin başvurular ile özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin ulusal önleme mekanizması kapsamındaki başvurularını,

(...)

bb) Ulusal önleme mekanizması: İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol hükümleri çerçevesinde kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretler yapmak üzere oluşturulan sistemi,

(...)ifade eder.

Kurumun Çalışma Alanları, Komisyonların ve Dairelerin Oluşumu, Çalışma Usul ve Esasları

Kurumun çalışma alanları

MADDE 24 – (1) Kurumun çalışma alanları aşağıdakilerden oluşur:

(...)

ı) İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol hükümleri çerçevesinde ulusal önleme mekanizması olarak görev yapmak.

i) Özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin ulusal önleme mekanizması kapsamındaki başvurularını incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek.

(...)

Özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin ulusal önleme mekanizması kapsamındaki başvuruları

Başvurular

MADDE 43 – (1) Özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin ulusal önleme mekanizması kapsamındaki başvuruları hakkında da bu bölüm hükümleri uygulanır.

İstişare Toplantıları ile Çalışma Usul ve Esasları

Toplantı konuları

MADDE 92 – (1) İstişare toplantılarının konuları şunlardır:

(...)

ç) Ulusal Önleme Mekanizması kapsamına giren konularda bilgi ve görüş alışverişinde bulunmak.

Ulusal Önleme Mekanizması ile İlgili Usul ve Esaslar

Görev alanı

MADDE 94 – (1) Kurumun Ulusal Önleme Mekanizması olarak görevleri şunlardır:

a) Kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı yerlere haberli veya habersiz düzenli ziyaretler gerçekleştirmek ve bu yerlerdeki muamele ve koşulların iyileştirilmesi amacıyla ilgili makamlara tavsiyede bulunmak,

b) Ziyaretlere ilişkin raporları ilgili kurum ve kuruluşlara iletmek ve Kurulca gerekli görülmesi durumunda kamuoyuna açıklamak,

c) Ceza infaz kurumları ve tutukevleri izleme kurulları, il ve ilçe insan hakları kurulları ile diğer kişi, kurum ve kuruluşların bu gibi yerlere gerçekleştirdikleri ziyaretlere ilişkin raporları incelemek ve değerlendirmek,

ç) Görev alanıyla ilgili mevzuat çalışmalarını izlemek, değerlendirmek, bunlara ilişkin görüş ve önerilerini ilgili mercilere bildirmek,

d) Ulusal önleme mekanizmasıyla ilişkili başvuruları incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek,

e) İşkence ve kötü muameleyle mücadele amacıyla bilgilendirme yapmak ve farkındalık oluşturmak,

f) Cumhurbaşkanlığına, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına ve Başbakanlığa sunulmak üzere, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, işkence ve kötü muameleyle mücadele ve ayrımcılıkla mücadele alanlarında yıllık raporlar hazırlamak,

g) Düzenli yıllık raporlar dışında, gerek görüldüğünde görev alanına ilişkin özel raporlar yayımlamak,

ğ) İşkence ve kötü muamele alanındaki uluslararası gelişmeleri izlemek ve değerlendirmek, alanındaki uluslararası kuruluşlarla, ilgili mevzuat dâhilinde işbirliği yapmak,

h) İşkence ve kötü muameleyle mücadele alanında faaliyet yürüten kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, meslek kuruluşları ve üniversitelerle işbirliği yapmak,

ı) Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası insan hakları sözleşme ve protokollerinin uygulanmasını izlemek, bu sözleşmeler uyarınca kurulan inceleme, izleme ve denetleme mekanizmalarına Devletin sunmakla yükümlü olduğu raporların hazırlanması sürecinde, ilgili sivil toplum kuruluşlarından da yararlanmak suretiyle görüş bildirmek, bu raporların sunulacağı uluslararası toplantılara temsilci göndererek katılmak.

Dayandığı temel ilkeler

MADDE 95 – (1) Kurum, Ulusal Önleme Mekanizması kapsamında Kanunla belirlenmiş görevlerini yerine getirirken insan hakları temelli yaklaşım çerçevesinde; bağımsızlık, tarafsızlık, dürüstlük, eşitlik ve farklılıklara saygı, kanunlara ve tarafı olunan insan hakları sözleşme ve protokollerine uygunluk, bütüncül ve çoğulcu yaklaşım, ölçülülük, yetkinin kötüye kullanılmaması, şeffaflık ve hesap verilebilirlik, mahremiyete saygı ve kişisel verilen korunması, kazanılmış hakların korunması, dinlenilme hakkı, makul sürede, geciktirmeksizin karar verme gibi ilkeleri esas alır.

(2) İlgili tüm kamu kurum ve kuruluşları ile görevliler, ulusal önleme mekanizması kapsamında gerçekleştirilen ziyaretler, inceleme ve araştırmaların gerektirdiği yardım ve kolaylığı göstermek zorundadır. Bu kapsamda ulusal önleme mekanizmasının;

a) Alıkonulma yerlerinin sayısı, türü, özellikleri ve nerede bulunduğuna ilişkin bilgileri edinebilmesini,

b) Alıkonulma yerlerinde tutulan kişilerin sayısı, yapılan muamele dâhil kişilerin alıkonulma koşullarına ilişkin bilgileri edinebilmesini,

c) Bütün alıkonulma yerlerine ve bu yerlerin eklenti ve bölümlerine girebilmesini,

ç) Özgürlüklerinden mahrum bırakılan kişilerle ve bilgi sağlayabileceği düşünülen ilgili diğer kişilerle tanık bulunmaksızın doğrudan doğruya ve gerekli görüldüğünde bir çevirmen eşliğinde şahsen özel görüşme yapabilmelerini,

d) Ziyaret etmek istediği yerleri ve görüşme yapmak istediği kişileri seçebilme özgürlüğüne sahip olmasını,

e) Alıkonulma yerlerine, işkence, kötü muamele ve gayriinsani veya küçük düşürücü davranış ve cezaları önlemeyi amaçlayan broşür, belge asma, Kurum tarafından hazırlanan her türlü belgenin alıkonulanlara dağıtılmasını

sağlamakla yükümlüdürler.

Ziyaretlerin amaç ve kapsamı

MADDE 96 – (1) Ziyaretler, işkence ve kötü muamelenin önlenmesi, alıkonulma yerlerinin koşullarının ve bu yerlerde alıkonulan kişilere yönelik muamelenin iyileştirilmesi amacıyla gerçekleştirilecek haberli/habersiz ve düzenli/düzensiz bütün ziyaretleri kapsar. Bu kapsamda, gerçekleştirilecek ziyaretler;

a) Alıkonulma yerindeki mevcut koşulları ve alıkonulan kişilere yönelik muameleyi gözlemlene ve değerlendirmede bulunmayı,

b) Daha önce ziyarette bulunmuş alıkonulma yerlerinde, ziyaret sonrası gelişmeleri görmek ve kendisiyle görüşmüş kişilere ziyaret sonrasında işkence ve kötü muamelede bulunulup bulunulmadığını tespit amaçlı takip ziyaretlerini,

c) İşkence ve kötü muameleyle ilişkin iddia ve başvuruları incelemek üzere gerçekleştirilecek haberli/habersiz ve düzenli/düzensiz bütün ziyaretleri,

kapsar.

(2) İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol gereğince haberli/habersiz ve düzenli/düzensiz bütün ziyaretlerin gerçekleştirilmesi esastır.

(3) Haberli/habersiz ziyaretlerin hangi sıklıkla gerçekleştirileceği Başkanın teklifi üzerine, Kurul tarafından yıllık olarak karara bağlanır.

(4) Haberli ziyaretler, ziyarette bulunulacak alıkonulma yerine kısa süre öncesinden resmi yazı ile bildirilir. Resmi yazıda;

a) Ziyaret heyetinde yer alacak görevlilerin ad ve unvanları,

b) Ziyaret tarihi ve saati,

c) Daha önceden istenecek bilgi ve belgeler,

ç) Kurum ve ulusal önleme mekanizmasının görev ve yetkilerine ilişkin bilgiler,

yer alır.

Ziyaret heyetinin oluşturulması

MADDE 97 – (1) 96 ncı madde kapsamında gerçekleştirilecek ziyaretler insan hakları ve eşitlik uzmanları, insan hakları ve eşitlik uzman yardımcıları ve Başkan tarafından görevlendirilen diğer Kurum personelinden oluşan heyetler tarafından yerine getirilir.

(2) Ziyaretler, Başkanın belirleyeceği Kurum personelinin başkanlığında, ilgili kurum ve kuruluşların temsilcilerinin ve diğer kişilerin katılımıyla oluşturulacak heyetler aracılığıyla da gerçekleştirilebilir. Ziyaret edilecek alıkonulma yerinin niteliğine göre heyette Kurum personeli dışında, il ve ilçe insan hakları kurul üyeleri ve ilgili diğer kurum ve kuruluşların temsilcilerinin görevlendirilmesi de mümkündür.

(3) Heyette görev alacak kamu kurum ve kuruluşları temsilcileri kendi kurum ve kuruluşlarınca, diğer kişiler ise Başkan tarafından belirlenir.

(4) Gerekli görülmesi halinde heyette mütercim-tercüman görevlendirilebilir.

(5) Heyette yer alacak görevlilerde, alıkonulma yerinin özellikleri de gözetilerek gerekli mesleki yeterlilik ve bilgi aranır.

Ziyaretin planlanması

MADDE 98 – (1) Ziyaretin planlaması, ziyareti gerçekleştirecek heyetin başkanı tarafından koordine edilir. Bu çerçevede planlama;

a) İlgili kurum ve kuruluşlarla yapılacak resmi yazışmaları,

b) Ziyaretin gerçekleştirileceği alıkonulma yeri yönetiminden ve diğer kurum ve kuruluşlardan talep edilecek bilgi ve belgelerin belirlenmesi,

c) Heyette yer alacak görevliler arasındaki görev dağılımının yapılması,

ç) Alıkonulma yeri ve ilgili mevzuat konusunda ön bilgi toplanması,

d) Gerekli görülmesi halinde sivil toplum kuruluşları ve ilgili üçüncü kişilerle görüşme gerçekleştirilmesi,

e) Transfer ve konaklama dâhil lojistik hazırlık gibi

ön hazırlık çalışmalarını kapsar.

Ön görüşme

MADDE 99 – (1) Ziyaret, heyetin, alıkonulma yeri yönetimi ile gerçekleştirdiği kısa ön görüşme ile başlar. Bu görüşmede; Kurum ve ulusal önleme mekanizması ile heyette yer alan görevliler konusunda bilgi verilir ve ziyaretin amacı ve kapsamı açıklanır.

(2) Yerinde incelemeye başlamadan önce alıkonulma yeri, alıkonulanlar ve ilgili idari ve yasal işlemler konusunda genel bilgiler alınır.

(3) Önceden haber verilmiş bir ziyaret gerçekleştiriliyorsa, daha önce hazırlanması istenen bilgi ve belgeler talep edilir.

Yerinde inceleme

MADDE 100 – (1) Yerinde inceleme, ön görüşmeyi müteakip, alıkonulma yerinin incelenmesini, alıkonulanlarla ve alıkonulma yerinde görev yapan personelle yapılacak görüşmeleri, alıkonulma yeri ve alıkonulanlar hakkında olanlar başta olmak üzere ziyaretle ilgili tüm bilgi ve belgelerin incelenmesi ve teminini kapsar.

(2) Planlama sürecindeki karara bağılı olarak veya durumun gerektirmesi halinde heyetin yerinde incelemeyi birkaç gruba bölünerek gerçekleştirmesi mümkündür.

(3) Yerinde inceleme;

a) Hiçbir kısıtlama olmaksızın alıkonulma yeri, alıkonulan kişilerin sayısı, alıkonulma koşulları ile alıkonulan kişilere yönelik muamele ve işlemlerle ilgili bilgi, belge, basılı ve görsel kayıtların incelenmesi ve temini,

b) Alıkonulma yeri, bu yerin tüm eklenti ve bölümleriyle alıkonulanların naklinde kullanılan araçların incelenmesi,

c) Alıkonulan kişilerle, başka herhangi bir kişi olmaksızın veya gerekli olması halinde tercüman eşliğinde görüşme gerçekleştirilmesi,

ç) Durumun gerektirmesi halinde alıkonulma personeli ile görüşme, gibi hususları kapsar.

(4) Heyet, inceleme ve görüşmelerde ulusal önleme mekanizmasında, farklı alıkonulma yerlerinin özelliklerine göre önceden hazırlanmış kılavuzlardan yararlanabilir.

(5) İlgili tüm kamu kurum ve kuruluşları ile görevliler, ulusal önleme mekanizması heyeti tarafından gerçekleştirilen ziyaretler esnasında, inceleme ve araştırmaların gerektirdiği yardım ve kolaylığı göstermek zorundadır. Bu kapsamda, ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşları ile görevliler;

a) Alıkonulma yerinin türü, niteliği ve diğer özelliklerine ilişkin bilgileri temin etmesini,

b) Alıkonulma yerlerinde tutulan kişilerin sayısı ve alıkonulma koşullarına ilişkin bilgileri edinebilmesini,

c) Bütün alıkonulma yerlerine ve bu yerlerin eklenti ve bölümlerine girilebilmesini,

ç) Özgürlüklerinden mahrum bırakılan kişilerle ve bilgi sağlayabileceği düşünülen ilgili diğer kişilerle, yanında başka bir kişi olmaksızın, şahsen ve gerekli görüldüğünde bir tercüman eşliğinde özel görüşme yapabilmelerini,

d) Ziyaret etmek istediği yerleri ve görüşme yapmak istediği kişileri seçebilmesini,

e) Alıkonulma yerlerine, işkence, kötü muamele ve gayriinsani veya küçük düşürücü davranış ve cezaları önlemeyi amaçlayan broşür, belge asma, Kurum tarafından hazırlanan her türlü belgenin alıkonulanlara dağıtılmasını

sağlamakla yükümlüdürler.

(6) İlgili kurum ve kuruluşlar, beşinci fıkrada sayılan kolaylıkları Önleme Alt Komitesine de sunmakla yükümlüdürler.

(7) Bir alıkonulma yerine yapılacak ziyarete karşı itiraz sadece, böyle bir ziyaretin gerçekleştirilmesini geçici olarak engelleyecek olan ve ziyaret edilecek yerde ulusal savunma, kamu emniyeti, doğal afet ya da düzenin ciddi biçimde bozulması

gerekçelerine dayanan acil ve zorunlu sebepler ileri sürülerek yapılabilir. Olağanüstü halin varlığı yapılacak ziyaret bakımından bir itiraz olarak öne sürülemez.

(8) Ziyaretle ilgili olarak ulusal önleme mekanizmasına ve ziyareti gerçekleştiren heyete bilgi ve belge sağlayan kişilere herhangi bir yaptırım uygulanamaz.

(9) Ulusal önleme mekanizması kapsamında, kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı yerlere yapılan ziyaretler esnasında edinilen kişisel bilgi ve belgeler ilgili kişinin açık rızası bulunmadıkça paylaşılamaz ve yayımlanamaz.

Geri bildirim

MADDE 101 – (1) Heyet, yerinde inceleme ve görüşmeleri tamamladıktan sonra alıkonulma yeri yönetimiyle tekrar bir araya gelerek ilk izlenimleriyle tespit ve önerilerini sunar, raporlama ve izleme süreci konusunda yönetimi bilgilendirir.

(2) Yerinde inceleme esnasında konusu suç teşkil eden insan hakları veya ayrımcılık yasağı ihlallerinin tespiti halinde, Kurul kararı ile suç duyurusunda bulunulur. Söz konusu ihlallerin de ivedilikle giderilmesi ile gerekli önlemlerin alınması istenir.

Raporlama ve izleme süreci

MADDE 102 – (1) Ziyarete ilişkin rapor, ziyaretin tamamlanmasından itibaren en geç iki ay içinde hazırlanarak kurula sunulur.

(2) Rapor, heyet başkanı koordinatörlüğünde, heyette yer alan görevliler tarafından hazırlanır. Heyette başka kurum ve kuruluşlardan temsilcilerin bulunması durumunda raporda bu kurum ve kuruluşların tespit ve önerileri için ayrı bir bölüme yer verilmesi mümkündür.

(3) Raporun hazırlanması sürecinde, gerekli görülmesi halinde başta alıkonulma yeri olmak üzere ilgili kurum ve kuruluşlardan, gerekçesini belirtmek suretiyle bilgi ve belge istenmesi mümkündür. Bu talebin tebliğ edildiği tarihten itibaren otuz gün içinde yerine getirilmesi zorunludur.

(4) Ziyarete ilişkin raporda yer alan kişisel verilerin korunması esastr. İlgili kişilerin açık rızası bulunmadıkça kişisel hiçbir bilgi ve veri yayımlanamaz.

(5) Rapor, kurula sunulmasından itibaren en geç bir ay içinde değerlendirilerek karara bağlanır. Raporun düzeltilmesinin istenmesi halinde on beş güne kadar ek süre verilebilir.

(6) Onaylanan raporlar bilgi ve gereği için ilgili kurum ve kuruluşlara gönderilerek resmi internet sitesinde veya başka surette yayımlanabilir.

(7) Gerçekleştirilen ziyaretlerin ve raporlarda yer alan tavsiyelerin izlenmesi Başkanlık tarafından yerine getirilir. İzleme;

a) Ziyaret edilen alıkonulma yerine haberli veya habersiz ziyaret,

b) Resmi yazışma,

c) Sivil toplum kuruluşları başta olmak üzere ilgili diğer kurum ve kuruluşlarla yapılacak görüşme ve toplantılar,

ç) Yeni bilgi ve belge talebi

gibi yöntemlerle yerine getirilir.

(8) İzleme sürecinde konusu suç teşkil eden insan hakları veya ayrımcılık yasağı ihlallerinin tespiti halinde, Kurul suç duyurusunda bulunur.

Başvuru üzerine yapılacak ziyaretler

MADDE 103 – (1) Başkanın önerisi ve Kurul kararıyla işkence ve kötü muamele iddiası içeren başvurular ziyaret konusu yapılabilir.

(2) Başvuru üzerine yapılacak ziyaretlerde Yönetmeliğin ilgili hükümleri uygulanır.

(3) Hakkında ziyaret kararı alınmayan başvuruların incelemesinde Yönetmeliğin başvuru usul ve esaslarına ilişkin maddeleri uygulanır.

(4) Hakkında ziyaret kararı alınmayan başvuruların dosya üzerinde incelemesinde ciddi hak ihlaline ilişkin emarelerin tespiti halinde, başvurunun ziyaret edilme kararı için yeniden Kurula sunulması mümkündür.

Diğer önleyici çalışmalar

MADDE 104 – (1) Kurum, Ulusal Önleme Mekanizması kapsamında işkence ve kötü muamelelerin önlenmesi amacıyla, ziyaretler dışında aşağıdaki çalışmaları yürütür:

a) Kitle iletişim araçlarını da kullanarak bilgilendirme ve eğitim yoluyla kamuoyunda duyarlılığı geliştirmek.

b) Özgürlüğünden yoksun bırakılanlar, alıkonulma yerlerinde görevli personel ve bu alanda çalışmalar yürüten kurum ve kuruluşlara yönelik bilgilendirme ve farkındalık çalışmaları yürütmek.

c) Konuyla ilgili basılı ve görsel materyaller üreterek, ilgili yerlere dağıtımını sağlamak.

ç) İlgili mevzuat çalışmalarını izlemek, değerlendirmek, bunlara ilişkin görüş ve önerilerini ilgili mercilere bildirmek.

d) Kamuoyunu bilgilendirmek, düzenli yıllık raporlar dışında, gerek görüldüğünde görev alanına ilişkin özel raporlar yayımlamak.

e) Uluslararası gelişmeleri izlemek ve değerlendirmek, alanındaki uluslararası ve ulusal kuruluşlarla ilgili mevzuat dâhilinde işbirliği yapmak.

f) Kurul tarafından belirlenmiş benzeri çalışmaları yürütmek.

TİHV Genel Merkez

Adres: Mihiatpaşa Caddesi No:49/11 6. Kat 06420 Kızılay/ANKARA

Telefon: +90(312) 310 66 36

Handan Taze 0533 352 34 42

TİHV Diyarbakır Temsilciliği

Adres: Lise Caddesi Eyyüp Eser Apartmanı No: 8/11-12 Yenişehir/DİYARBAKIR

Tel/Faks: +90(412) 228 26 61 - 228 24 76

Murat Aba 0505 732 06 87

TİHV İstanbul Temsilciliği

Adres: Bozkurt Mah. Türkbeyi Sokak Ferah Ap. No:113/6 Kurtuluş-Şişli/İSTANBUL

Telefon: +90(212) 249 30 92 - 293 43 33

Ümit Efe 0530 527 74 14

TİHV İzmir Temsilciliği

Adres: 1471. Sokak No: 1/1-2 Alsancak/İZMİR

Tel/Faks: +90(232) 463 46 46 - 463 91 47

Coşkun Üsterci 0533 387 38 26

TİHV Cizre Referans Merkezi

Adres: Dicle Mahallesi, Nurullah Caddesi No 63/1 Cizre/ŞIRNAK

Telefon: +90(486) 616 86 07

İdris Üzen 0542 247 21 73

TİHV Van Referans Merkezi

Adres: Şerefiye Mahallesi, Santral 6. Sokak Haydaroğlu İş Merkezi B - Blok No:13

İpekyolu/VAN

Telefon: +90(432) 215 12 61 - 214 11 37

Sevim Çiçek 0505 542 29 22